

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та
фінансової безпеки
Факультет № 6

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни Екологічне право обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
262 Правоохоронна діяльність

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету №6 протокол від 25.08.2023 р. № 7

Розробники:

1. доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, канд. юрид. наук, доц. Кирєєва Ірина Валеріївна

Рецензенти:

1. доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, канд. юрид. наук, доц. Ісаєв Арсен Миколайович

2. доцент кафедри трудового та господарського права ХНУВС, канд. юрид. наук, доц. Бригадир Іван Васильович

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 14	26 <u>Цивільна безпека;</u> <small>(шифр галузі) (назва галузі знань)</small> 262 <u>Правоохоронна діяльність;</u> <small>(код спеціальності) (назва спеціальності)</small> <u>перший (бакалаврський)</u> <u>рівень вищої освіти</u> <small>(назва СВО)</small>	Денна: Навчальний курс III Семестр 5 Заочна: Навчальний курс IV Семестр 7 Види контролю: залік
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
<div>денна форма навчання</div> <div> Лекції – 20; <small>(години)</small> Семінарські заняття – 20; <small>(години)</small> Практичні заняття – 4; <small>(години)</small> Самостійна робота – 46; <small>(години)</small> </div>		<div>заочна форма навчання</div> <div> Лекції – 6; <small>(години)</small> Семінарські заняття – 4; <small>(години)</small> Практичні заняття – 2; <small>(години)</small> Самостійна робота – 78; <small>(години)</small> </div>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни:

- **освітня** - передбачає становлення сучасного, різнобічно розвинутого фахівця правоохоронця шляхом набуття студентами знань щодо загальних засад та особливостей правового регулювання екологічних відносин, формування умінь використовувати набуті знання, швидко знаходити варіативні способи їх застосування; виробити навички самостійного аналізу нормативно-правових документів ухвалених у сфері екологічного законодавства.

- **виховна** - формувати ціннісні орієнтири студентів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості, відданості принципам свободи, верховенства права та іншим ; нетерпиме ставлення до будь-яких порушень законності; формувати в майбутніх фахівців високий рівень моральної свідомості та правової культури, професійних та особистісних якостей.

Завдання:

- отримання студентами знань про основні категорії та інститути екологічного права, розкриття їх змісту;
- засвоєння студентами основних положень нормативно-правових актів, що регулюють еколого-правові відносини;
- визначення основних проблем розвитку екологічного права та законодавства;
- розроблення на підставі визначення юридичних властивостей пропозицій щодо удосконалення чинної нормативно-правової бази на основі виявлених ознак її недосконалості за результатами вивчення та аналізу ефективності чинних нормативно-правових документів.

Міждисциплінарні зв'язки:

екологічне право тісно пов'язано з такими дисциплінами як адміністративне право, цивільне право, земельне право, екологічна етика, екологія тощо. При вивченні дисципліни «Екологічне право» окремі теми стосуються знань щодо дисциплінарної відповідальності з галузі трудового права, адміністративної відповідальності з галузі адміністративного права, кримінальної відповідальності з кримінального права.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: понятійний апарат екологічного права; принципи та методи правового регулювання екологічних правовідносин; теоретичні засади появи, існування та перспективи розвитку екологічних правовідносин; джерела екологічного права, їх юридичну силу, системний взаємозв'язок та порядок їх застосування; особливості права власності на природні об'єкти, порядок її виникнення, зміни та припинення; характеристику права природокористування, його сутність та змістовне наповнення; систему органів екологічного управління, їх повноваження, порядок здійснення ними своїх функцій; екологічні права громадян та їх об'єднань, порядок їх реалізації; поняття

екологічних правопорушень, їх види та класифікацію, особливості відшкодування збитків завданих порушенням екологічного законодавства; правовий режим охорони та використання природних об'єктів; правові засади міжнародного співробітництва в галузі охорони довкілля.

вміти: правильно тлумачити та застосовувати норми екологічного права, використовувати дані науки екологічного права для вирішення професійних завдань, здійснювати юридичний аналіз обставин для кваліфікації екологічних відносин; при виконанні професійних завдань визначати правовий статус органів у сфері екологічного управління та правові наслідки рішень, які вони приймають; в межах економіко-правового механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища застосовувати економічні заходи раціонального природокористування; застосовувати передбачені законодавством механізми правового регулювання використання, охорони та відтворення природних ресурсів.

Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни		
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК2.	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК5.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК8.	Здатність приймати обґрунтовані рішення.
	ЗК10.	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
	ЗК11.	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК1.	Усвідомлення функцій держави, форм реалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності; дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави.
	СК3.	Здатність професійно оперувати категоріально-понятійним апаратом права і правоохоронної діяльності.
	СК4.	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.

	СК5.	Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел.
	СК6.	Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
	СК10.	Здатність визначати належні та придатні для юридичного аналізу факти.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. «Основні засади екологічного права.» Поняття екологічного права та його зміст. Функції і місце екологічного права в системі права України. Принципи екологічного права. Об'єкти екологічного права та їх класифікація. Суб'єкти екологічного права: їх права, обов'язки та особливості правового становища. Методи правового регулювання екологічних правовідносин. Система екологічного права.

Тема 2. «Джерела екологічного права.» Поняття, загальна характеристика і система джерел екологічного права. Конституція України. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” як базовий закон у системі джерел екологічного права. Поресурсові кодекси та закони як спеціалізовані джерела екологічного права України. Нормативні акти органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Роль судової практики в регулюванні екологічних відносин. Міжнародні договори та інші міжнародно-правові акти як джерела екологічного права.

Тема 3. «Право власності на природні об'єкти.» Поняття, особливості, зміст та форми права власності на природні ресурси. Право державної, комунальної та приватної власності на природні ресурси. Підстави, порядок та особливості виникнення права власності на природні ресурси. Основні права та обов'язки власників природних ресурсів, захист і гарантії їх прав. Обмеження прав власників природних ресурсів. Підстави, порядок та умови припинення права власності, види та класифікація таких підстав.

Тема 4. «Право природокористування.» Загальна характеристика права природокористування: об'єкти, суб'єкти та основні принципи природокористування. Правові види природокористування; їх класифікація. Підстави виникнення, зміни та подовження права природокористування. Права та обов'язки природокористувачів. Обмеження та захист прав природокористувачів. Підстави, порядок та правові наслідки призупинення та припинення права природокористування, їх види і класифікація.

Тема 5. «Екологічне управління.» Загальна характеристика екологічного управління. Система та повноваження органів екологічного управління. Правове забезпечення участі громадськості в екологічному управлінні. Поняття та зміст функцій екологічного управління.

Тема 6. «Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.» Юридична відповідальність за правопорушення у галузі забезпечення екологічної безпеки: умови, підстави та види.

Тема 7. «Правове регулювання охорони та використання земель.» Земля як об'єкт правової охорони та використання. Правове регулювання у сфері охорони земель. Правове регулювання використання земель. Еколого-правове забезпечення використання земель. Особливості використання окремих категорій земель. Особливості охорони земель. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону та використання земель.

Тема 8. «Правове регулювання охорони та використання вод.» Загальна характеристика права користування водами: поняття, принципи,

об'єкти, суб'єкти тощо. Види права водокористування. Право користування водними об'єктами на умовах оренди. Підстави і порядок виникнення права водокористування. Права та обов'язки водокористувачів. Правові заходи охорони вод. Підстави і порядок припинення права водокористування. Відповідальність за порушення законодавства про використання і охорону вод та відтворення водних ресурсів.

Тема 9. «Правове регулювання охорони та використання надр.» Загальна характеристика права користування надрами: поняття, суб'єкти, об'єкти та види права надрокористування. Підстави виникнення, зміни та припинення права користування надрами. Права та обов'язки користувачів надр, захист їх прав. Відповідальність за порушення законодавства про надра.

Тема 10. «Правове регулювання охорони та використання рослинного світу.» Рослинний світ як об'єкт екологічних правовідносин. Природні рослинні ресурси загальнодержавного та місцевого значення. Загальне та спеціальне користування природними рослинними ресурсами. Види спеціального користування природними рослинними ресурсами. Правова охорона рослинного світу: Червона книга України; Зелена книга України. Об'єкти, суб'єкти та види права лісокористування. Права та обов'язки лісокористувачів. Правове регулювання використання лісових ресурсів. Правові засади щодо відтворення, охорони та захисту лісів. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про рослинний світ та лісового законодавства.

Тема 11. «Правове регулювання охорони та використання тваринного світу.» Загальна характеристика права користування тваринним світом: поняття, об'єкти, суб'єкти та види права користування тваринним світом. Загальні підстави і порядок виникнення права використання тваринного світу. Права та обов'язки користувачів тваринного світу. Підстави і порядок припинення права користування тваринним світом. Правові підстави та межі загального використання тваринного світу. Правові засади спеціального використання тваринного світу. Правове регулювання полювання та мисливського господарства, рибальства: їх поняття та види. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу. Особливості майнової відповідальності за шкоду заподіяну незаконним добуванням об'єктів тваринного світу.

Тема 12. «Правове регулювання охорони та використання атмосферного повітря.» Поняття та особливості атмосферного повітря як об'єкта екологічного права. Заходи щодо охорони атмосферного повітря. Нормативи та стандарти у галузі охорони атмосферного повітря. Дозволи на викиди та їх юридична природа. Правові заходи попередження забруднення атмосферного повітря. Відповідальність за порушення законодавства у галузі охорони атмосферного повітря. Особливості відшкодування шкоди, завданої порушенням атмосферо-охоронного законодавства.

Тема 13. «Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.» Загальна характеристика екологічної мережі України:

об'єкти, правове забезпечення їх формування. Особливості використання та охорони об'єктів природно-заповідного фонду, їх класифікація. Правова характеристика природних територій та об'єктів; штучно створених територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Тема 14. «Міжнародно-правова охорона довкілля.» Принципи міжнародно-правової охорони довкілля. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища. Екоцид. Міжнародні конференції по охороні охорони навколишнього природного середовища та їх рішення. Охорона всесвітнього культурного та природного надбань. Охорона довкілля від військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на нього. Попередження транскордонного забруднення атмосферного повітря та охорона озонового шару. Міжнародно-правова забезпечення попередження зміни клімату. Охорона транскордонних водотоків та міжнародних озер. Біологічне різноманіття як об'єкт міжнародно-правової охорони. Попередження міжнародної торгівлі видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Міжнародно-правове регулювання небезпечних і радіоактивних відходів. Принципи міжнародного екологічного права та їх співвідношення із принципами сталого розвитку. Реалізація принципів сталого розвитку в процесі формування механізму глобального партнерства. Держави та міжнародні організації як суб'єкти міжнародного екологічного права. Роль та значення громадськості та транснаціональних кампаній в формуванні міжнародного екологічного права. Міжнародна відповідальність в сфері охорони навколишнього природного середовища.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема № 1 Основні засади екологічного права	7	2	2			3	залік
Тема № 2: Джерела екологічного права	9	2	2	2		3	
Тема №3: Право власності на природні об'єкти.	7	2	2			3	
Тема № 4: Право природокористування	9	2	2	2		3	
Тема № 5: Екологічне управління.	7	2	2			3	
Тема № 6: Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.	3					3	
Тема № 7: Правове регулювання охорони і використання земель	7	2	2			3	
Тема № 8: Правове регулювання охорони і використання вод.	7	2	2			3	
Тема № 9: Правове регулювання охорони і використання надр.	7	2	2			3	
Тема № 10: Правове регулювання охорони і використання рослинного світу.	7	2	2			3	
Тема № 11: Правове	7	2	2			3	

регулювання охорони і використання тваринного світу							
Тема № 12: Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.	4					4	
Тема № 13: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	5					5	
Тема № 14: Міжнародно-правова охорона довкілля.	4					4	
Всього за семестр № 5:	90	20	20	4		46	

**4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 6							
Тема № 1 Основні засади екологічного права	10	2	2			6	залік
Тема № 2: Джерела екологічного права	8			2		6	
Тема №3: Право власності на природні об'єкти.	9	2	1			6	
Тема № 4: Право природокористування	9	2	1			6	
Тема № 5: Екологічне управління.	6					6	
Тема № 6: Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.	6					6	
Тема № 7: Правове регулювання охорони і	5					5	

використання земель							
Тема № 8: Правове регулювання охорони і використання вод.	5					5	
Тема № 9: Правове регулювання охорони і використання надр.	5					5	
Тема № 10: Правове регулювання охорони і використання рослинного світу.	5					5	
Тема № 11: Правове регулювання охорони і використання тваринного світу	5					5	
Тема № 12: Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.	5					5	
Тема № 13: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	5					5	
Тема № 14: Міжнародно-правова охорона довкілля.	5					5	
Всього за семестр № 6:	90	6	4	2		78	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література:
	Тема № 1 <u>Основні засади екологічного права</u>		
	Опрацювати наступні питання: 1. Особливості та зміст предмета екологічного права. 2. Сутність принципів екологічного права. 3. Об'єкти екологічного права, та елементи природи, що не належать до об'єктів екологічного права. 4. Метод екологічного права, його специфіка.		<p>1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. – С. 7 – 11, 19 -22, 27-29</p> <p>2. Дьомкін В.О. Вступ до екологічної</p>

		політики. – К.: Тандем, 2000 3. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 3 – 41
	<u>Тема № 2 Джерела екологічного права</u>	
	Опрацювати наступні питання: 1. Значення та класифікація джерел екологічного права України. 2. Місце міжнародно-правових договорів в системі джерел екологічного права України. 3. Ваша думка стосовно ролі та значення майбутнього Екологічного кодексу України. 4. Роль суддівської практики серед засобів регулювання екологічних правовідносин.	1. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко – Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. С. 55 - 63 2. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 15 - 63 3. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 3 – 41
	<u>Тема № 3 Право власності на природні об'єкти.</u>	
	Опрацювати наступні питання: 1. Право	1. Екологічне

	<p>власності Українського народу на природні об'єкти. 2. Підстави виникнення державної форми власності на природні об'єкти. 3. Підстави виникнення комунальної форми власності на природні об'єкти. 4. Підстави виникнення приватної форми власності на природні об'єкти. 5. Особливості реалізації права власності на природні ресурси.</p>	<p>право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 66 – 75</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 83 – 118</p>
	<p><u>Тема № 4 Право природокористування.</u></p> <p>Опрацювати наступні питання: 1. Конституційно-правове підґрунтя права природокористування громадян. 2. Умови здійснення загального природокористування. 3. Загальна характеристика підстав та порядку виникнення та припинення спеціального природокористування. 4. Природоохоронні вимоги при реалізації права природокористування.</p>	<p>1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 75 – 92</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 119 – 144</p>
	<p><u>Тема № 5 Екологічне управління.</u></p> <p>Опрацювати наступні питання: 1. Поняття та характерні риси екологічного управління. 2. Органи управління загальної та спеціальної компетенції. 3. Організаційні функції управління. 4. Попереджувально-охоронні</p>	<p>Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків.</p>

	<p>функції управління. 5. Стабілізаційні функції екологічного управління.</p>	<p>нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 92-165</p> <p>Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С 42 – 66</p> <p>Лозанський В.Р. Екологічне управління в розвинутих країнах світу в порівнянні з Україною / УкрНДІЕП, Харків, 2020</p>
	<p>Тема № 6 <u>Екологічні права та обов'язки громадян.</u></p>	
	<p>Опрацювати наступні питання: 1. Загальна характеристика та класифікація екологічних прав та обов'язків громадян. 2. Конституційні екологічні права та обов'язки громадян. 3. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.</p>	<p>Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. – С. 7 – 11, 19 -22, 27-29</p> <p>Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 3 – 41</p>
	<p>Тема № 6 <u>Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.</u></p>	
	<p>Опрацювати наступні питання: 1. Поняття та характеристика екологічного правопорушення як підстави юридичної відповідальності. 2. Види юридичної відповідальності за екологічні</p>	<p>1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг.</p>

		<p>правопорушення та місце еколого-правової відповідальності. 3. Специфіка майнової відповідальності за екологічні правопорушення.</p>	<p>редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 262 - 290</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 181 – 194</p>
		<p>Тема № 7 <u>Правове регулювання охорони і використання земель</u></p> <p>Опрацювати наступні питання: 1. Земельні ділянки як об'єкт земельних правовідносин. 2. Поняття та види землевикористання. 3. Еколого-правове забезпечення використання земель. 4. Особливості використання окремих категорій земель. 5. Специфіка концесійного використання земель. 6. Постійне землекористування суб'єкти та підстави. 7. Використання земель на умовах сервітуту. 8. Поняття та елементи охорони земель. 9. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону та використання земель.</p>	<p>3. Земельне право України: загальна частина [текст]: навч. посібн. / А. І. Ріпенко, О. М. Пашенко. – О. : Видавництво ТОВ «Удача», 2013. – 80 с.</p> <p>4. Шумило О.М. Земельне право України (у схемах): навчальний посібник / О.М. Шумило. – К.: «Хай-Тек Прес», 2012. - 288с.</p> <p>5. Шумило О.М. Земельне право України (у схемах): навчальний посібник / О.М. Шумило. – К.: «Хай-Тек Прес», 2012. - 288с.</p> <p>6. Бюлетень законодавства і юридичної практики України.- 2011.- №11: Законодавство України</p>

		про землю 7. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 195 - 244
	Тема № 8 <u>Правове регулювання охорони і використання вод.</u>	
	Опрацювати наступні питання: 1. Поняття та види водних об'єктів. 2. Види водокористування, їх поняття та характеристика. 3. Специфіка набуття та реалізації загально та спеціального водокористування. 4. Підстави та порядок припинення права водокористування.	1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.11-100 2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 245 – 282
	Тема № 9 <u>Правове регулювання охорони і використання надр.</u>	
	Опрацювати наступні питання: 1. Надра як об'єкт надрокористування. 2. Види надрокористування. 3. права власників земельних ділянок та землекористувачів щодо використання надр. 4. Порядок виникнення права надрокористування. 5. Підстави та	1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В.

	<p>порядок припинення права надрокористування.</p> <p><u>6. Основні природоохоронні заходи, що здійснюються під час надрокористування.</u></p>	<p>Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.11-100</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 245 – 282</p>
	<p><u>Тема № 10 Правове регулювання охорони і використання рослинного світу.</u></p>	
	<p>Опрацювати наступні питання: 1. Поняття рослинного світу. Правове забезпечення його використання та охорони. 2. Рослинні ресурси як об'єкт використання та охорони. 3. Види використання рослинних ресурсів України. 4. Поняття та категорії лісу. 5. Лісові ресурси як об'єкт охорони та використання. 6. Види лісокористування. Підстави та порядок виникнення та припинення. 7. Охорона лісів. 8. Особливості майнової відповідальності за спричинення шкоди лісовим ресурсам та іншим зеленим насадженням.</p>	<p>1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.101-270</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 283 – 307, 368 – 390</p>
	<p><u>Тема № 11 Правове регулювання охорони і використання тваринного світу</u></p>	
	<p>Опрацювати наступні питання: 1. Об'єкти тваринного світу та об'єкти, що перебувають під охороною законодавства України про тваринний світ. 2. Види використання об'єктів</p>	<p>1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб /</p>

	<p>тваринного світу. 3. Мисливство та полювання. 4. Мисливське господарство, порядок створення та мета діяльності. 5. Право на полювання порядок набуття. 6. Порядок здійснення полювання. 7. Незаконне полювання. 8. Рибальство промислове та любительське, порядок виникнення. 9. Особливості майнової відповідальності за шкоду спричинену об'єктам тваринного світу.</p>	<p>О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.101-270</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 283 – 307, 368 – 390</p>
	<p>Тема № 12 <u>Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.</u></p>	
	<p>Опрацювати наступні питання: 1. Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони. 2. Види діяльності, що негативно впливає на стан атмосферного повітря. 3. Поняття охорони атмосферного повітря та основні вимоги. 4. Нормативи безпеки атмосферного повітря. 5. особливості юридичної відповідальності за порушення вимог щодо охорони атмосферного повітря.</p>	<p>1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.272-320</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 328 – 390</p>
	<p>Тема № 13 <u>Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.</u></p>	
	<p>Опрацювати наступні питання: 1. Поняття та види територій та об'єктів природно-</p>	<p>1. Екологічне право</p>

	<p>заповідного фонду. 2. Поняття та характеристика режиму заповідування. 3. Встановлення охоронних зон довкола територій та об'єктів природно-заповідного фонду. 4. Характеристика окремих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. 5. Особливості використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.</p>	<p>України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.272-320</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 328 – 390</p>
	<p>Тема № 14 <u>Міжнародно-правова охорона довкілля.</u></p> <p>Опрацювати наступні питання: 1. Поняття та предмет міжнародно-правової охорони довкілля. 2. Принципи міжнародно-правової охорони довкілля. 3. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища. 4. Міжнародно-правова охорона озонного шару. 5. Міжнародно-правове забезпечення попередження зміни клімату. 6. Міжнародно-правова охорона трансграничних водотоків та міжнародних озер. 7. Біологічне різноманіття як об'єкт міжнародно-правової охорони.</p>	<p>1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.376-394</p> <p>2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 434 – 441, 445 – 458</p> <p>3. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони</p>

				довкілля. – 2-е вид., доп. – Львів: Норма, 2022
--	--	--	--	---

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Сталий розвиток як мета національної політики України та його екологічна складова.
2. Проблеми правової охорони навколишнього природного середовища на сучасному етапі.
3. Основні напрями екологічної політики України.
4. Уніфікація та диференціація джерел екологічного права.
5. Випадки, умови та порядок обмеження права загального природокористування.
6. Юридичне значення встановлення пріоритетів використання окремих природних об'єктів та засоби їх правового забезпечення
7. Правове регулювання оренди природних об'єктів.
8. Юридична відповідальність за порушення умов природокористування.
9. Правове положення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.
10. Юридичні підстави та правові засади реалізації виробничого екологічного управління.
11. Екологічні функції Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України.
12. Правовий статус державного екологічного інспектора та громадського інспектора з охорони довкілля.
13. Порядок та форми отримання екологічної інформації та умови її поширення.
14. Конституційні засади екологічних прав громадян.
15. Порядок реалізації самоврядного екологічного контролю та особливості функціонування виробничого екологічного контролю.
16. Правове регулювання реалізації еколого-аудиторської діяльності в Україні.
17. Юридична природа заходів щодо досягнення екологічної безпеки.
18. Юридична природа заходів щодо досягнення екологічної безпеки.
19. Відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзвичайної екологічної ситуації.
20. Збір за забруднення навколишнього природного середовища, порядок його розрахунку та стягнення.
21. Поняття та зміст екологічного страхування.
22. Особливості об'єктів злочинів проти довкілля та їх кваліфікуючі ознаки.
23. Порядок компенсації шкоди, що завдана навколишньому природному середовищу внаслідок порушення екологічного законодавства.
24. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.
25. Особливості цивільної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Основні напрями земельної реформи.

26. Склад земель України та їх правове значення їх поділу на категорії.
27. Шляхи правового забезпечення дотримання правил добросусідства суб'єктами землекористування.
28. Порядок продажу земельних ділянок на конкурентних засадах.
29. Система державних органів, що здійснюють управління охороною та використанням земельних ресурсів. Поняття та загальна характеристика правового режиму використання вод.
30. Порядок надання водних об'єктів (їх частин) в користування.
31. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства. Гірничий відвід та порядок його надання.
32. Поняття континентального шельфу, особливості користування мінеральними ресурсами морського дна. Види спеціального використання лісових ресурсів та порядок видачі дозволів на їх здійснення.
33. Види рубок та порядок їх здійснення.
34. Документи що посвідчують право на полювання. Документи що посвідчують право на полювання.
35. Державний кадастр тваринного світу та порядок його ведення.
36. Правові заходи щодо відстрілу та відлову хижих та шкідливих тварин, добування мисливських тварин для наукових цілей, переселення в нові місця перебування.
37. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря та порядок їх розробки і затвердження.
38. Санітарні вимоги щодо попередження несприятливого впливу використання атмосферного повітря на здоров'я людей та санітарно-побутові умови їх проживання. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря та порядок їх розробки і затвердження.
39. Санітарні вимоги щодо попередження несприятливого впливу використання атмосферного повітря на здоров'я людей та санітарно-побутові умови їх проживання.
40. Порядок здійснення антропогенної та наукової діяльності в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду.
41. Зміна меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
42. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Сталий розвиток як основна мета екологізації соціально-економічного розвитку.
43. Особливості застосування директив ЄС з екологічних питань та їх значення для України в умовах гармонізації законодавства.
44. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
45. „Порядок денний на 21 століття” та „Цілі тисячоліття”, історія створення та завдання.
46. Охорона довкілля від військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на нього.

5.1.3. Теми наукових робіт

1. Місце екологічного права серед інших галузей права (цивільного, аграрного, господарського, земельного та інших);
2. Специфіка еколого-правових відносин;
3. Конституційні засади правового регулювання екологічних правовідносин: сучасний стан та можливі перспективи;
4. Роль судової практики у правовому забезпеченні еколого-правових відносин;
5. Міжнародно-правові договори як засоби досягнення Україною Європейських стандартів в галузі охорони довкілля;
6. Специфіка екологічного управління;
7. Організаційні функції екологічного управління. Сучасний стан та основні напрямки вдосконалення;
8. Попереджувально-охоронні функції екологічного управління. Сучасний стан та основні напрямки вдосконалення;
9. Стабілізаційні функції екологічного управління. Сучасний стан та основні напрямки вдосконалення;
10. Органи екологічного управління спеціальної компетенції, сучасний стан та тенденції на майбутнє;
11. Специфіка економіко-правового механізму охорони довкілля;
12. Економічні важелі в забезпеченні безпечного навколишнього природного середовища;
13. Податкові стимули забезпечення безпеки довкілля;
14. Конституційні гарантії екологічних прав та обов'язків громадян;
15. Відмінності у правовому статусі громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства як суб'єктів еколого-правових відносин;
16. Прояв Конституційних засад еколого-правового статусу громадян в законах та підзаконних нормативно-правових актах, шляхи подолання розбіжностей;
17. Реалізація Конституційних екологічних обов'язків в поресурсовому законодавстві;
18. Міжнародно-правовий досвід забезпечення еколого-правового статусу людини;
19. Проблеми виділення еколого-правової юридичної відповідальності;
20. Специфіка адміністративно-правової відповідальності за екологічні правопорушення;
21. Питання криміналізації та декриміналізації окремих екологічних правопорушень;
22. Специфіка майнової відповідальності за екологічні правопорушення;
23. Застосування дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення;
24. Проблема визначення поняття екологічна шкода;
25. Сутність права власності Українського народу на природні об'єкти;

26. Форми власності на природні об'єкти: історичні етапи з часів проголошення незалежності і дотепер;
27. Набуття територіальною громадою права власності на природні об'єкти та припинення цього права;
28. Історичні аспекти націоналізації природних ресурсів на теренах України;
29. Специфіка приватної форми власності на природні об'єкти;
30. Публічно-правові та приватно-правові важелі в регулюванні припинення права власності на природні об'єкти в різноманітних формах власності;
31. Умови та порядок виникнення та припинення загального природокористування;
32. Умови набуття права спеціального використання природних об'єктів;
33. Форми здійснення спеціального використання природних об'єктів;
34. Види законодавчих гарантій реалізації суб'єктами права на використання природних об'єктів;
35. Порівняльна характеристика понять «безпечне навколишнє природне середовище», «здорове навколишнє природне середовище» та «сприятливе навколишнє природне середовище»;
36. Види екологічної безпеки в Україні, засоби її забезпечення;
37. Надзвичайні екологічні ситуації: сутність, види та наслідки введення;
38. Охорона земель в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку;
39. Форми використання земельних ділянок та класифікація землевикористання;
40. Зміна цільового призначення земельних ділянок. Питання правового режиму земельних ділянок;
41. Право власності на водні об'єкти та земельні ділянки водного фонду: співвідношення;
42. Шляхи вдосконалення поняття надра України;
43. Порядок набуття надр у користування за видами використання надр;
44. Права приватних власників земельних ділянок на використання природних об'єктів, що територіально залежні від відповідних земельних ділянок;
45. Тенденції розвитку флористичного права України;
46. Співвідношення правового статусу рослинного світу та лісів;
47. Правове регулювання здійснення мисливства та полювання: відмінності;
48. Мисливське господарство як об'єкт комплексного природокористування;
49. Водні живі ресурси: правовий режим використання та охорони;
50. Атмосферне повітря ресурс для використання чи охорони від негативного впливу природних та антропогенних факторів.

6. Методи навчання

Оволодіння знаннями даного предмета забезпечується поєднанням таких різних форм і методів навчання, як лекції та семінарські заняття й самостійна робота. Ґрунтовнішому вивченню окремих тем сприяють написання рефератів, участь у роботі наукових гуртків, науково-практичних конференцій, семінарів, олімпіад.

Метою лекційного курсу є аналіз та формування у студентів знань законодавства, що регулює відносини, що виникають в процесі використання та охорони природних об'єктів.

Аудиторні заняття проводяться у формі лекційних і семінарських занять, на яких студенти повинні закріпити знання про особливості, притаманні регулюванню відносин, що виникають у сфері використання та охорони природних об'єктів, а також набути навички правозастосування у даній сфері.

Лекційні заняття передбачають викладення нового теоретичного матеріалу викладачем, за своїм змістом лекції охоплюють основний теоретичний матеріал найважливіших тем навчальної дисципліни. Лекції є основним джерелом знань, які проводяться в класичній академічній формі. Метою лекційного курсу є формування у студентів комплексу сучасних знань, вмінь та навичок у сфері екологічних відносин. Для досягнення названої мети необхідним уявляється вивчення сучасної наукової та навчальної літератури з екологічного права; аналіз європейського законодавства, а також міжнародних нормативно-правових актів та ін.

Практичне заняття – форма навчального заняття, під час якого викладач організує обговорення попередньо визначених питань, до яких студенти повинні самостійно готувати тези виступів; вміти формулювати визначення основних понять сучасного екологічного права; добирати нормативні акти, які регламентують екологічні відносини; застосовувати норми законодавства України до конкретних правових ситуацій.

Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом студентом у час, вільний від аудиторних навчальних занять, яка складається з опрацювання конспекту лекцій, підготовки до практичних занять, самостійного освоєння навчального матеріалу по окремим темам, щодо яких не передбачені аудиторні заняття, ознайомлення з нормативними актами та рекомендованою літературою, а також самостійне виконання індивідуальних завдань, передбачених цією програмою.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни: підручники, навчальні та навчально-методичні посібники та матеріали, конспект лекцій викладача, методичними рекомендаціями тощо. Для самостійної роботи студентів також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна та періодична література.

Самостійна робота передбачає виконання доповідей, рефератів.

Критерії оцінювання під час вивчення навчальної дисципліни: студенти повинні отримати 4 і більше позитивних оцінки з дисципліни протягом вивчення екологічного права.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Перелік питань до заліку з дисципліни «Екологічне право»

1. Історичні передумови виникнення і розвитку еколого-правових норм та формування системи екологічного права.
2. Поняття екологічного права, його функції і місце в системі права України.
3. Екологічні функції держави та права.
4. Основні напрями державної політики України у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних об'єктів та забезпечення екологічної безпеки.
5. Зміст і види суспільних відносин, що регулюються екологічним правом.
6. Об'єкти та суб'єкти екологічного права.
7. Методи правового регулювання екологічних правовідносин.
8. Принципи екологічного права, їх законодавче закріплення.
9. Система екологічного права.
10. Взаємозв'язок екологічних правовідносин з цивільно-правовими, управлінськими, фінансовими та іншими правовідносинами. Міжгалузеві інститути в системі екологічного законодавства.
11. Поняття та система джерел екологічного права.
12. Конституція України – основне джерело екологічного права.
13. Конституційні засади екологічного права.
14. Конституційні засади права на безпечне довкілля. Право на екологічну інформацію.
15. Місце міжнародно-правових документів в системі джерел національного екологічного права.
16. Загальна характеристика Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” та його місце в системі джерел екологічного права.
17. Еколого-правові нормативні акти, що видаються Верховною Радою України, Президентом України та Кабінетом Міністрів України.
18. Значення і роль рішень Конституційного суду України, практики загальних та спеціалізованих судів у регулюванні екологічних правовідносин.
19. Уніфікація та диференціація джерел екологічного права. Проблеми кодифікації екологічного законодавства України.
20. Право власності на природні об'єкти за Конституцією України.
21. Поняття, зміст права власності на природні об'єкти та форми власності на них: їх законодавче закріплення.
22. Права і обов'язки власників природних об'єктів. Особливості “соціалізованого” права власності на природні ресурси.
23. Право власності Українського народу на природні об'єкти.
24. Право державної та комунальної власності на природні об'єкти.
25. Право приватної власності на природні об'єкти.

26. Виникнення, зміна та припинення права власності на природні об'єкти.
27. Поняття, зміст і принципи права природокористування.
28. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
29. Користування природними ресурсами на умовах оренди.
30. Права та обов'язки природокористувачів, їх законодавче закріплення.
31. Виникнення, зміна та припинення права природокористування.
32. Поняття та види угод з природними об'єктами.
33. Платність природокористування та правове регулювання плати за забруднення довкілля.
34. Відповідальність за протизаконні угоди з природними об'єктами та правові наслідки їх самовільного використання.
35. Система та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології.
36. Правове регулювання екологічного прогнозування та планування. Правове забезпечення екологічного моніторингу.
37. Облік природних ресурсів і ведення природноресурсових кадастрів.
38. Правове забезпечення екологічного контролю.
39. Правові форми екологічної експертизи.
40. Екологічні права та обов'язки громадян.
41. Правові форми участі громадськості в охороні навколишнього природного середовища.
42. Право громадян та юридичних осіб на отримання екологічної інформації.
43. Правове забезпечення екологічної безпеки.
44. Загальна характеристика економіко-правового механізму в галузі екології.
45. Правова характеристика зони надзвичайної екологічної ситуації. Правовий статус територій, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
46. Загальна характеристика вирішення спорів у галузі екології.
47. Юридична відповідальність за екологічним законодавством України.
48. Поняття, класифікація та види екологічних правопорушень.
49. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну екологічним правопорушенням.
50. Система земельного права та законодавства.
51. Поняття та види земельних правовідносин, їх об'єкти та суб'єкти.
52. Суб'єкти права власності на землю: їх права, обов'язки. Захист права власності на землю.
53. Право приватної власності на землю. Порядок і умови отримання землі у приватну власність.

54. Позбавлення права власності на землю і права користування землею.
55. Органи, які розглядають земельні спори. Строки і порядок їх вирішення.
56. Плата за землю.
57. Порядок надання земельних ділянок.
58. Надання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод.
59. Вилучення земельних ділянок: порядок, умови. Розгляд спорів з цих питань.
60. Відшкодування збитків у зв'язку з вилученням земельних ділянок: порядок, розміри, умови, спори з приводу відшкодування збитків.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контролю.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт 10.

$$\frac{\text{Загальна кількість балів (перед)}}{\text{Результат навчальних занять}} \cdot \frac{\text{Результат самостійної}}{10} *$$

**підсумковим
контролем)**

за семестр

**роботи за
семестр**

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

**Підсумкові
бали
навчальної
дисципліни**

**Загальна
кількість балів (перед
підсумковим
контролем)**

**Кількість
балів за
підсумковим
контролем**

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

**Підсумкові
бали
навчальної
дисципліни**

**Підсумко
ві бали за
поточний
семестр**

**Підсумков
і бали за
попередній
семестр**

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю *(робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань)* та підсумкового контролю. Кафедра визначає вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної роботи. Наприклад:

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, виконати практичне завдання тощо	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі. відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якості виконання більшості з них оцінена числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками
80-84			
75-79		C	«Добре» - теоретичний зміст курсу засвоєний цілком практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якості виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі вади завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією- двома значними помилками
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково , але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконана , деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
65-69			
60-64		E	«Достатньо» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково , деякі практичні навички роботи несформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якості виконання деяких з них; оцінена числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково , потрібні практичні навички роботи несформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконана , або якості їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторною складання), робота, що потребує доробки
21-40			
1-20		F	«Безумовно незадовільно» - теоретичний зміст курсу неосвоєний , потрібні практичні навички роботи несформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота паї матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.

10. Рекомендована література

Основна

1. Система безпеки життєдіяльності людини: монографія / Сокурєнко В.В., Бандурка О.М., Брусакова О.В.. Харків. ХНУВС. 2023. 332 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/064659a3-311c-4355-b1c4-47647cc9038c/content>
2. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.; за ред. В. І. Курила / В. В. Курзова, А. І. Берлач, В. І. Курило та ін. – К. : Алерта, 2015. – 620 с.
3. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с.
4. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. – Харків, 2017. – 384 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cbc972d0-eca0-40ac-b912-2b9bb16fbc0e/content>
5. Водне право України : навч. посіб. / В. О. Процевський, О. М. Шуміло. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 176 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/bc79885c-720c-43a9-b3ec-1826f0f1f5ac>
6. Екологічна етика : навч. посіб. / Боре́йко В. Є., Шуміло О. М., Шеховцов В. В., Шуміло О. О. ; за заг. ред. О. М. Шуміла. – Х. : Право, 2015. – 304 с. URL: <https://core.ac.uk/reader/187223440>
7. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Размєтаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015.
8. Екологічне право України. Особлива частина [текст]: навч. посіб./ О.М. Шуміло (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/6f954dc4-537a-4359-96a1-2e966f61b82e>
9. Шуміло О.М. Земельне право України (у схемах): навчальний посібник / О.М. Шуміло. – К.: «Хай-Тек Прес», 2017. - 288с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a6ddafd1-229c-482a-b389-7631477710e9/content>
10. Конституція України : від 28.06.1996 р. (із змінами та доповненнями) за № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
11. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція ООН від 25.06.1998 р. (з відповідними поправками) за № 994_015 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 33. – Ст. 1191 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015
12. Про захист Чорного моря від забруднення: Конвенція ООН від 21.04.1992 р. за № 995_065 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст.

2983 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065

13. Про охорону біологічного різноманіття: Конвенція ООН від 05.06.1992 р. за № 995_030 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 22. – Ст. 932 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030

14. Водний кодекс України: закон України від (із змінами та доповненнями) за № 213/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 214. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

15. Земельний кодекс України: закон України від 25.10.2001 р. (із змінами та доповненнями) за № 2768-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – Ст. 2038. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

16. Кодекс України про надра: закон України від 27.07.1994 р. (із змінами та доповненнями) за № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>

17. Лісовий кодекс України: закон України від 08.02.2006 р. (із змінами та доповненнями) за № 3852-XII // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11. – Ст. 691. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>

18. Про відходи: закон України від 05.03.1998 р. (із змінами та доповненнями) за № 187/98-ВР // Офіційний Вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 483 (зі змінами та доповненнями). За № 187/98-ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

19. Про екологічний аудит: закон України від 24.06.2004 р. (із змінами та доповненнями) за № 1862-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 500. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

20. Про екологічну мережу України: закон України від 24.06.2004 р. (із змінами та доповненнями) за № 1864-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – Ст. 352. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>

21. Про охорону атмосферного повітря: закон України від 16.10.1992 р. (із змінами та доповненнями) за № 2707-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 678 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>

22. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25.06.1991 р. (із змінами та доповненнями) за № 1264-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 41. – Ст. 546. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

23. Про оцінку впливу на довкілля: закон України від 27.07.1994 р. (із змінами та доповненнями) за № 2059-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 29. – Ст. 315. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

24. Про природно-заповідний фонд України: закон України від 16.06.1992 р. (із змінами та доповненнями) за № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

25. Про рослинний світ: закон України від 09.04.1999 р. (із змінами та

доповненнями) за № 591-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 198. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14>

26. Про тваринний світ: закон України від 13.12.2001 р. (із змінами та доповненнями) за № 2894-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 2. – Ст.47. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>

27. Про Червону книгу України: закон України від 07.02.2002 р. (із змінами та доповненнями) за № 3055-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 30. – Ст.201. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>

Допоміжна

28. Шуміло О. М. Екологічний правопорядок: інституційні складові (відповідно Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») / О. М. Шуміло : монографія. – Х. : Тимченко; ХНУВС, 2010. – 292 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bb199823-eee7-4e17-81c1-e29c0b654f34/content>

29. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку правозахисного руху (приклади успішного правозахисного активізму) : навч. посіб. / О. М. Шуміло, Н. Ю. Кравчук. – Харків : ФОП Лисенко І. Б., 2018. – 227 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/fe54fb85-090d-42ef-803f-525b8070587b>

30. Фінансування екологічних проєктів шляхом краудфандингу: правові аспекти та практика застосування : практ. посіб. / О. М. Шуміло; [за заг. ред. О. Кравченко] – Видавництво «Компанія "Манускрипт"» – Львів, 2020. – 108 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/52543fde-90fc-4dbe-b296-f90aea9a0e5e/content>

31. Шуміло О. М. Legal framework of environmental control for combating climate change = Правові засади забезпечення екологічного контролю у сфері протидії зміни клімату / О. М. Шуміло // Visegrad Journal on Human Rights. – 2019. – № 6, ч. 2. – С. 230–235. http://vjhr.sk/archive/2019_6/part_2/41.pdf

32. Кирєєва І.В., Коробцова Д.В. Використання природних ресурсів для розвитку територіальних громад. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право» № 1. 2020. С. 287-290. URL: http://www.pap.in.ua/1_2020/72.pdf

33. Кирєєва І.В. Порушення вимог екологічної безпеки як підстава примусового припинення спеціального природокористування. С. 227-229. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С.М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 548с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9722/Shliakh%20uspi%20khu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y

34. Кирєєва І.В. Відшкодування екологічної шкоди як умова забезпечення економічної безпеки держави С. 214-215. Сучасні проблеми

правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. Міжнар.наук.-практ. конф. (м.Хар-ків, 27 листоп. 2020 р.) / МБС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. –Харків, 2020. –316с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9765/Suchasni%20probl%20prav%20ekonom%20ta%20sots%20rozvytku%20derzhavy_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

35. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: закон України від 13.07.2000 р. (із змінами та доповненнями) за № 1908-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

36. Про мисливське господарство та полювання: закон України від 22.02.2000 р. (із змінами та доповненнями) за № 1478-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – ст. 132// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>

37. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: закон України від 28.02.2019 р. (із змінами та доповненнями) за № 2697-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 16. – Ст. 70. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

38. Про поводження з радіоактивними відходами: закон України від 30.06.1995 р. (із змінами та доповненнями) за № 255/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 27. – Ст. 198. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>

39. Про стратегічну екологічну оцінку: закон України від 20.03.2018 р. за № 2354-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 16. – Ст. 138. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>

40. Положення про державну систему моніторингу довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. (із змінами та доповненнями) за № 391 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 495. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>

41. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. за № 275 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 36. – Ст. 1131. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#n8>

42. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 р. за № 425 // Офіційний вісник України. – 2020. – № 45. – Ст. 1449. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-2020-%D0%BF#Text>

Інформаційні ресурси

1. www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України.
2. www.kmu.gov.ua – сайт Кабінету Міністрів України.
3. www.mvs.gov.ua – сайт Міністерства внутрішніх справ України.
4. www.nbuv.gov.ua – електронний каталог Національної бібліотеки України ім. Вернадського.

5. www.library.ukma.kiev.ua – електронний каталог наукової бібліотеки НаУКМА.